

AZ OKTATÁS EGYES TERÜLETEI

Az 1999. december 1-jétől 2000. december 31-éig terjedő időszakban 630 beadványt kaptunk, 2001-ben valamivel több, 633 ügyben jártunk el. Ebből 354 beadvány a közoktatás, 221 a felsőoktatás, 19 a szakképzés szereplőitől érkezett. Az „egyéb” kategóriába 39 kérelmet soroltunk, amelybe többek között a nyelviskolákkal, a tanfolyamokkal kapcsolatos ügyek tartoznak. A két esztendő adatait összehasonlítva azt látjuk, hogy valamelyest csökkent a közoktatással kapcsolatos beadványok száma, több panaszt kaptunk azonban a felsőoktatás területéről. Hivatalunk honlapja, elektronikus levélcíme ismertségének növekedését jelzi, hogy 2000-ben a panaszok mindössze 5 százaléka érkezett e-mail útján, 2001-ben ez az arány meghaladja a 30 százalékot. Jellemzően a fiatalok használják az elektronikus levelezést, ezzel áll összefüggésben az a változás is, hogy míg 2000-ben a tanulók, a hallgatók a panaszok 20 százalékát fogalmazták meg, az elmúlt évben már tőlük érkezett a panaszok 35 százaléka.

Jelentősen növekedett az oktatási jogok biztosa által megfogalmazott kezdeményezések, ajánlások száma. 2000-ben 35, 2001-ben már 51 kezdeményezést, illetve ajánlást tettünk. Ezen intézkedéseinket – egy kivételével – elfogadták a címzettek. Mindkét esztendőben három jogalkotási javaslatot fogalmaztunk meg az oktatási miniszternek, aki valamennyit elfogadta. (Az ügyeinkre vonatkozó statisztikai adatokat a beszámoló melléklete tartalmazza.)

A szakképzéssel kapcsolatos beadványok száma jóval kevesebb, mint a másik két oktatási területről érkezőké. Ennek oka, hogy csak azokat az ügyeket soroltuk a szakképzéshez, amelyek kizárólag az oktatás e területével mutattak összefüggést. A közoktatási törvénynek és a végrehajtási rendeleteinek legtöbb rendelkezését ugyanis a szakképző intézményekre is alkalmazni kell. Hivatalunk 2001. évi tevékenységének két jelentős elemét így a közoktatási, valamint a felsőoktatási szereplők jogainak védelme jelentette.

Szerepvállalásunk a két oktatási területen eltérő jellegzetességeket mutatott. A felsőoktatási jogok érvényesülése érdekében folytatott tevékenységünk a klasszikus ombudsman-szerepnek felelt meg. Ezekben az ügyekben elsődlegesen az egyetemek, a főiskolák jogalkalmazását, eseti döntéseit vizsgáltuk. A felsőoktatási intézmények autonómiájához tartozik, hogy számos eljárást saját normarendszerben szabályozhatnak. Döntéseikre, intézkedéseikre jellemző az írásbeliség, ezért a vizsgálataink többségénél az álláspontunk kialakításához elegendő támpontot nyújtottak a dokumentumok. A közoktatással kapcsolatos ügyek vizsgálatakor az eljárásunk egyeztetés-jellege meghatározóbb volt, mint a felsőoktatásban. A közoktatási intézmények döntéseire, de különösen intézkedéseire kevésbé jellemző az írásbeliség, belső normáikban gyakran keverednek a pedagógiai és a jogi elemek, illetve ezek nincsenek mindig összhangban a felsőbb szintű szabályokkal. Ezért az egyeztetéssel – a konkrét jogsértés orvoslásán túl – az egyes oktatási szereplőknek mind a konkrét ügyben, mind pedig a jövőben való együttműködését is igyekeztünk elősegíteni.

Mindkét oktatási területnek több olyan jellegzetessége van, amely közrejátszott abban, hogy szerepvállalásunk eltérően alakult. Az oktatási szereplők száma és kapcsolataik jellege különböző. A közoktatási jogviszonyok alanyai a tanulók, a szülők, a pedagógusok, az intézményvezetők, a fenntartók és végül az állam. A közoktatás szereplői egymással külön-külön is kapcsolatban állnak. E kapcsolatokra jellemző a kölcsönös függőségi viszony, mindez jelentős hatással van jogok érvényesülésére. A függőségi viszonyok nemcsak az oktatási, hanem munkajogi jogviszonyokból is erednek. Nem hagyható figyelmen kívül a

közösség zártságának hatása sem, hiszen e közösségben az oktatás szereplői – a tankötelezettség folytán – kötelezően és egymásra utaltan vesznek részt. Fontos szempont az is, hogy a közoktatás résztvevőinek egyik csoportja kiszolgáltatottabb a többinél. A gyermekek, tanulók kevésbé tudják jogaikat érvényesíteni, védtelenebbek a jogsértésekkel szemben. A gyermekek jogai csak akkor érvényesülhetnek maradéktalanul, ha a felnőttek ebben aktív szerepet vállalnak. A felsőoktatás szereplői ezzel szemben felnőtt, cselekvőképes személyek, viselkedésüket, jogaik érvényesülését függőségi viszonyok jellemzően nem befolyásolják. A felsőoktatásban a viszonyrendszer egyszerűbbnek mondható. A hallgatók az intézményekkel, az intézmények az állammal állnak kapcsolatban, a felsőoktatási jogszabályokon alapuló jogviszonyban.

A hivatalunk által védett köz-, illetve felsőoktatási jogok jellege is eltérő. A közoktatásban az egyes oktatási szereplők Alkotmányban biztosított, és a közoktatási törvény által megerősített alapvető jogainak védelmében is el kell járnunk, hiszen a kölcsönös függőségi viszonyrendszerben ezek természetesen igen sérülékennyé válnak. Ezzel szemben a felsőoktatásból szinte csak az oktatás e területével közvetlenül összefüggő jogokkal kapcsolatban érkeztek beadványok. Az oktatással közvetlenül összefüggő jogokkal kapcsolatos – vélt vagy valós – jogsérelmek a felsőoktatásban elsősorban a tanulmányok kezdetén (a felvétellel kapcsolatban) és végén (diplomaszerzéskor) jelentkeznek, a tanulmányok folytatása alatt tett beadványok többnyire a fizetési kötelezettségekkel függnek össze. A közoktatásban azonban az érintettek a tanulmányok ideje alatt éppúgy megkeresnek bennünket kérdéseikkel, panaszaikkal, mint tanulmányaik kezdetekor, illetve befejezésekor.

Az alábbiakban a hivatalunkhoz érkezett beadványokról számolunk be, jellegzetes ügýtípusainkat az oktatás három fő területe – a közoktatás, a szakképzés, illetve a felsőoktatás – szerinti csoportosításban ismertetjük.

KÖZOKTATÁS

A SZEMÉLYI SZABADSÁGJOGOK ÉRVÉNYESÜLÉSE

A közoktatás szereplőinek személyi szabadságjogai olyan alapvető alkotmányos jogok, amelyeket – jelentőségükre tekintettel – az Alkotmány rendelkezéseit megismételve az oktatási szereplők jogainak élén a közoktatási törvény is biztosít. E jogok az iskola kölcsönös függőségi viszonyainak világában különösen sérülékenyek. Érvényesülésükhöz elengedhetetlen az oktatási szereplők együttműködése, jogi tájékozottsága. A személyi szabadságjogok fontosságára, illetve a velük kapcsolatos beadványok nagy számára tekintettel védelmükre hivatalunk is kiemelt figyelmet fordít. A fentiek miatt a beszámolóban önálló részben ismertetjük az e jogokkal kapcsolatos ügyeinket.

Sok esetben fordultak hozzánk az oktatás szereplői emberi méltóságuk, magánszférához, illetve személyes adatainak védelméhez fűződő joguk sérelmét kifogásolva, illetve érdeklődtek e jogok tartalmáról. Az emberi méltósághoz való jog mindenkit – így az oktatás valamennyi szereplőjét – megillető alkotmányos alapjog, amely alapján többek között tilos a tanulók testi fenyegetése, a pedagógusok, a szülők fizikai bántalmazása, a közoktatás résztvevőinek megalázása. Az emberi méltósághoz való jog az oktatási szereplőket életkorukra tekintet nélkül megilleti, és nem függ attól sem, hogy megszegték-e valamely kötelezettségüket.

A közoktatási törvény 10. § (2) bekezdése szerint a gyermek, illetve a tanuló személyiségét, emberi méltóságát és jogait tiszteletben kell tartani, és védelmet kell számára biztosítani a fizikai és a lelki erőszakkal szemben. A gyermek és a tanuló nem vethető alá testi fenyegetésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak. Hivatalunkhoz több olyan panasz érkezett, amelyben a szülők azt sérelmezték, hogy gyermeküket az iskolában testi fenyegetésben részesítették. Álláspontunk szerint a legsúlyosabb jogsértés, amely oktatási intézményben előfordulhat, a fizikai bántalmazás.

A bántalmazás ténye nem minden esetben bizonyosodik be. Tapasztalataink szerint az intézményvezetők súlyos kötelezettségszegésnek tekintik a tanulók testi fenyegetését, és az ilyen tárgyú szülői bejelentéseket a lehető legalaposabban igyekeznek kivizsgálni.

Egy szülő állítása szerint az iskola testnevelő tanára úgy készítette a feladatok elvégzésére a tanulókat, hogy gombostűvel szurkálta, illetve gyűrűvel ütötte őket. Az igazgató felkérésünk nyomán vizsgálatot indított, amelynek során az iskola tanulói kérdőívek kitöltésével névtelenül kifejtették véleményüket a pedagógus módszereivel kapcsolatban, valamint az iskola szülői munkaközössége is gyűlést tartott, ahol megvitaták a problémát. Sem a tanulók, sem a szülők nem erősítették meg a panaszos kifogásait. Az ügyet oktatási jogsérelem hiányában lezártuk. (K-OJOG-116/2001.)

A pedagógusok részéről több esetben talákoztunk azzal az érveléssel, hogy bizonyos helyzetekben nincs más eszköz a fegyelmezetlen tanulóval szemben, mint a testi fenyegetés. Álláspontunk szerint a nevelő-oktató munka során a tanárok szabadon mérlegelhetik, hogy milyen pedagógiai módszert választanak a tanulók fegyelmezésére. Választásuknak azonban

szigorú jogi korlátai vannak: nem alkalmazható olyan fegyelmező eszköz, amellyel a pedagógus megsérti a gyermek legalapvetőbb jogait, a méltósághoz és a testi épséghez való jogát.

Egy tanuló szülei elmondása szerint biológia tanára tetteleg bántalmazott. Az igazgató nyilatkozatában azzal érvelt, hogy a tanuló egész órán nagyon fegyelmezetlen volt, magatartásával zavarta tanára és társai munkáját. A rendhez és fegyelemhez szokott tanár egy idő után nem volt hajlandó tovább tűrni a diák viselkedését, ezért nyakánál fogva kivette őt a tanteremből. Mivel a szülői panasz megalapozottnak bizonyult, azzal a kezdeményezéssel fordultunk az iskola igazgatójához, hogy vezetői hatáskörében tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a jövőben a pedagógusok csak olyan fegyelmező intézkedéseket alkalmazzanak, amelyekkel nem sértik a tanulók emberi méltóságát, személyiségi jogait. (K-OJOG-63/2001.)

Ha a testi fenyegetés bizonyítást nyer, az intézményvezetőknek megfogalmazott kezdeményezésünkben mindig felhívjuk a figyelmet arra, hogy amennyiben a pedagógus testi fenyegetést alkalmaz, az fegyelmi eljárás indítását vonhatja maga után, valamint bűncselekményt is megvalósíthat. Tájékoztatjuk továbbá az intézményvezetőket arról, hogy a Legfelsőbb Bíróság egyik határozata szerint a pedagógus a nevelésére, felügyeletére bízott gyermekkel szemben nem alkalmazhat testi fenyegetést, ilyen esetben a pedagógus által elkövetett fegyelmi vétség olyan súlyú, hogy azzal a legsúlyosabb fegyelmi büntetés is arányban állhat. (BH 1998. 53.)

Több panaszban a szülők azt jelezték hivatalunknak, hogy gyermeküket az iskolában tanuló társaik bántalmazták. A közoktatási törvény 10. § (1) bekezdése szerint a tanulónak joga, hogy a nevelési-oktatási intézményben biztonságban és egészséges környezetben neveljék és oktassák. A törvény 41. § (5) bekezdése kimondja: a nevelési-oktatási intézménynek gondoskodnia kell a rábízott tanulók felügyeletéről. A törvény értelmező rendelkezése szerint a felügyelet a tanuló testi épségének megővéséről és erkölcsi védelméről történő gondoskodás, a nevelési-oktatási intézménybe történő belépéstől az intézmény jogszerű elhagyásáig terjedő időben, továbbá a nevelési, illetve a pedagógiai program részeként tartott kötelező, a nevelési-oktatási intézményen kívül tartott foglalkozások, programok ideje alatt.

A szülői panaszok nyomán állásfoglalásunkban kifejtettük, hogy a pedagógusnak a felügyeletre vonatkozó jogszabályi rendelkezésekből eredően az a kötelezettsége, hogy megtegyen mindent az olyan jellegű konfliktusok megakadályozása érdekében, amelyek a tanulók között verekedéshez, bántalmazáshoz vezethetnek. (K-OJOG-226/2001., K-OJOG-572/2001.)

A közoktatási törvény 19. § (1) bekezdése szerint a pedagógust munkakörével összefüggésben megilleti az a jog, hogy személyét mint a pedagógusközösség tagját megbecsüljék, emberi méltóságát és személyiségi jogait tiszteletben tartásuk. Hivatalunkhoz érkezett olyan panasz is, amelyből tanár bántalmazásáról értesültünk.

Egy intézményvezető a következő problémával kapcsolatban kért állásfoglalást. Az iskola egyik diákja testnevelés órán rendetlenkedett, zavarta a tanítást. Viselkedése miatt tanára és a testnevelő munkaközösség vezetője is megróttta. Ezt követően a tanuló édesapja bement az iskolába, és mindkét pedagógust megverte. A testnevelő tanár bántalmazásában a tanuló is közreműködött. A tanuló ellen

fegyelmi eljárást indítottak. Az igazgató abban a kérdésben kérte állásfoglalásunkat, felmentheti-e a diákot, a cselekmény súlyára tekintettel a fegyelmi eljárás idejére az iskolába járás alól.

Megállapítottuk, hogy a pedagógus szándékos fizikai bántalmazása olyan súlyos és vétkes kötelességszegés, amely esetén fegyelmi eljárás megindításának van helye, ám a tanuló az eljárás befejezéséig nem menthető fel az óralátogatás alól. Az eset büntetőjogi felelősséget felvető elemeivel kapcsolatban nem rendelkezünk hatáskörrel, ezért csupán tájékoztattuk az igazgatót arról, hogy a bántalmazott pedagógusok tehetnek büntető feljelentést, mivel ez a bűncselekmény csak magánindítványra büntethető. (49228/2001.)

Az iskolákban nemcsak a testi fenyítés, illetőleg a bántalmazás vezethet az emberi méltóság sérelméhez, hanem a gúnyolódás, a kicsúfolás, a kiközösítés, a megalázás, a durva bánásmód, a rágalmazás is. A tanulók emberi méltóságának sérelmét okozhatja, ha a pedagógus sértő kifejezéseket használ.

Egy szülő panaszolta, hogy gyermekét tanára több alkalommal cicababának szólította, illetve olyan kifejezéseket használt, amelyet a tanuló sértőnek és igazságtalannak tartott. A panaszos szerint az iskolában más tanárok is durván beszéltek a diákokkal, és ez több tanulónál lelki sérülésekhez vezetett. Ezt kifogásolva néhány szülő megkereste a fővárosi önkormányzatot. A fővárosi főjegyző az alapítványi fenntartású iskolára vonatkozóan törvényességi ellenőrzést kezdeményezett a fenntartónál. A fenntartó megállapította, hogy a szülői panasz alapos, ezért intézkedett annak érdekében, hogy hasonló jogsértések a jövőben ne forduljanak elő az iskolában. Tekintettel arra, hogy a fenntartó közreműködésével a jogsérelmet orvosolták, az ügyet lezártuk. (K-OJOG-156/2001.)

Az emberi méltósághoz való jog az oktatási intézményekben a pedagógust is megilleti tanítványaival, munkatársaival és igazgatójával szemben egyaránt.

Egy tanár beadványa szerint az iskolában működő diákönkormányzat alapított egy díjat, amellyel a legkiválóbb pedagógusokat kívánta jutalmazni. Minden évben az összes osztállyal kitöltettek egy kérdőívet, amelyen a tanulók értékelték tanáraikat, véleményt mondtak a pedagógusok szakmai munkájáról, személyiségéről, külső megjelenéséről. A kérdőívek alapján kialakult egy rangsor a tanárok között, amelyet nyilvánosságra hoztak, s az első három helyezettet a diákönkormányzat jutalomban részesítette. A panaszos kifogásolta az eljárást, véleménye szerint mindez a pedagógusok megbélyegzését, személyiségi jogainak sérelmét eredményezte, ezért állásfoglalásunkat kérte a kérdésben. A közoktatási törvény 11. § (1) bekezdés g) pontja szerint a tanuló joga, hogy az emberi méltóság tiszteletben tartásával szabadon véleményt nyilvánítson minden kérdésről, az őt nevelő és oktató pedagógus munkájáról. Mindezek alapján a tanulók nem követtek el jogsértést, amikor kitöltötték a kérdőíveket. A pedagógusokat azonban megilleti a személyes adatok védelméhez fűződő jog. A kérdőíven szereplő adatok az adatvédelmi törvény értelmében személyes adatoknak minősülnek, kezelésükre csak az érintettek hozzájárulásával van lehetőség. A pedagógusok beleegyezése nélkül tehát a kérdőíveken szereplő adatok, valamint az, hogy melyik tanár hányadik helyezettet lett, nem kezelhetők és nem tehetők közzé. (K-OJOG-466/2001.)

Több hozzánk érkezett panaszban kifogásoltak a pedagógusok olyan munkáltatói intézkedéseket, amelyek véleményük szerint emberi méltóságuk sérelméhez vezettek. A pedagógus számára hátrányos, ám jogszerűen meghozott igazgatói döntés önmagában nem vezet az emberi méltóság sérelméhez.

Egy középiskolai tanár kifogásolta, hogy egy szülői petíció nyomán végzős osztályában nem taníthatott többé. A panaszos szerint az igazgatói intézkedésre alapos ok nélkül, emberi méltóságának megsértésével került sor, hiszen munkájával kapcsolatban ezt megelőzően semmilyen kifogás nem merült fel, és az igazgató úgy adott helyt a szülők kérésének, hogy előtte az ő álláspontját nem hallgatta meg. Az igazgató arról tájékoztatta hivatalunkat, hogy – mivel a pedagógus tanulmányokat folytat, és így gyakran kell őt helyettesíteni – a tanulók érdekében másik tanárt jelölt ki az osztály számára. Megállapítottuk, hogy a közoktatási intézményekben a vezető feladata és joga az oktatómunka irányítása, ezen belül annak meghatározása, hogy egy pedagógus az iskola mely csoportját, osztályát tanítja, e döntés önmagában nem jelenti az emberi méltóság sérelmét. (K-OJOG-162/2001.)

Több ügyünkben adtunk tájékoztatást az érintetteknek, sokszor pedagógusoknak a magánszférához, illetve a személyes adatok védelméhez fűződő joggal kapcsolatban.

A házirend hatálya az iskolai életre, valamint az iskola területén kívüli iskolai rendezvényekre terjed ki. A házirend ezen túl nem állapíthat meg szabályokat a tanulók iskolán kívüli életére.

Egy beadványozót kérésére arról tájékoztattunk, hogy a közoktatási törvény 40. § (7) bekezdése szerint az iskola házirendje állapítja meg a jogszabályban meghatározott tanulói jogok és köteleességek gyakorlásával, az iskolai tanulói munkarenddel, a tanórai és tanórán kívüli foglalkozások rendjével, az iskola helyiségei és az iskolához tartozó területek használatával kapcsolatos szabályokat. A jogszabály teljes körűen felsorolja azokat a területeket, amelyekre a házirend hatálya kiterjed. Ezt erősíti meg a nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 6/A. § (2) bekezdése is, amely szerint az iskola házirendjében kell meghatározni azokat a védő, óvó előírásokat, amelyeket a tanulóknak az iskolában való tartózkodás során meg kell tartaniuk. Mindezeknek megfelelően a házirend az iskolai életre (beleértve a beérkezéstől a jogszerű távozásig az iskolai élet különböző helyszínei közötti közlekedést), valamint az iskola területén kívüli iskolai rendezvényekre állapíthat meg szabályokat. Törvénytörtő – mert szabályozási hatáskör hiányában születik – az olyan házirendi szabály, amely a diáknak otthon, közterületen, köz- és magánintézményekben, szórakozóhelyen, vendégségben, vakáció alatt vagy bármely más iskolán kívüli helyen tanúsított magatartására vonatkozik. (K-OJOG-554/2001.)

A pedagógus és nagykorú tanítványa közötti magánéleti, baráti kapcsolat nem vezethet oktatási jogi szankciókhoz.

Egy nagykorú tanuló arról érdeklődött, hogy tanárával való, a megszokottnál közelebbi, baráti kapcsolata miatt érheti-e őket hátrány. A pedagógus és a nagykorú tanítványa közötti kapcsolat megítélése nem jogi, hanem etikai kérdés, ezért ezzel kapcsolatban nem állt módunkban állásfoglalást

megfogalmazni. Tájékoztattuk azonban, hogy az intézménynek nincs lehetősége arra, hogy ezen kapcsolat következtében a diák tanulói, illetve a pedagógus közalkalmazotti jogviszonyát megszüntesse. A közoktatási törvény és a közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény¹ is felsorolja azokat az eseteket, amelyek a tanulói, illetve a közalkalmazotti jogviszony megszűnését eredményezik. Mindkét esetben lehetőség van arra, hogy fegyelmi eljárás során olyan határozatot hozzon a fegyelmi bizottság, amely a jogviszony megszűnését eredményezi. E büntetések kiszabásának azonban az a feltétele, hogy a pedagógus a közalkalmazotti jogviszonyból eredő lényeges kötelezettségét vétkeesen, illetve a tanuló a kötelességeit vétkeesen és súlyosan megszegje. A pedagógus és a tanuló közötti baráti kapcsolat nem valósíthat meg fegyelmi vétséget, hiszen az önmagában nem minősülhet kötelességszegésnek. Pusztán az a tény, hogy a tanuló és a tanára között közeli kapcsolat alakult ki, nem ad alapot az iskolából történő kizárásra, illetve az elbocsátásra. (K-OJOG-532/2001.)

Több ügyben felmerült az a kérdés, hogy joga van-e a pedagógusnak a tanulók ruházatát, csomagját átvizsgálni, esetleg a tanulókat vérvételre kötelezni. A magánszférához, illetve a személyi biztonságához való jog minden embert megillető szabadságjog. A tanuló által elkövetett bűncselekmény vagy szabálysértés alapos gyanúja sem függesztheti fel e jogokat, csak a jogszabályban erre feljogosított hatóságok tehetik meg, hogy a tanuló személyes holmiját átvizsgálják, és azok is csak az erre irányadó garanciális eljárási szabályok betartása mellett. Fegyelmi hatóságként az iskola által megbízott személyek a tényállás pontos megállapítása érdekében a közoktatási törvényben felsorolt cselekményeket alkalmazhatják (például egyéni vagy közös meghallgatás, tárgyalás, bizonyítási eszközök beszerzése és értékelése a tanuló együttműködésével), de ebben a körben sem kerülhet sor arra, hogy a tanár átvizsgálja a tanuló ruházatát, csomagját. Kizárólag abban a néhány, törvény által szabályozott szűk körben (például jogos védelem, végszükség) van lehetőség ideiglenesen, arányosan és a szükséges mértékben korlátozni a tanuló jogait, ha mások személye, javai vagy a közérdek sérül, illetve közvetlen veszélyben van.

Egy pedagógust kérésére arról tájékoztattunk, hogy a fentiekre tekintettel az alapos gyanútól függetlenül a tanárnak általában nincs lehetősége arra, hogy megnézzé a tanuló táskájának tartalmát, e tekintetben ugyanazok a szabályok vonatkoznak rá, mint bármely más személyre. (K-OJOG-551/2001.)

Egy beadványozó azon házirendi rendelkezések véleményezését kérte hivatalunktól, miszerint az igazgató által megbízott személy fegyelmi vétség (például dohánytermék, szeszesital birtoklása, kábítószer fogyasztása) gyanúja esetén a tanuló táskáját, ruházatát ellenőrizheti, illetve orvossal vérvételt végeztethet. Ezen intézkedésekhez a házirend szerint a szülő előzetes, telefon útján adott beleegyezése szükséges, amennyiben a szülő nem adja beleegyezését, kezdeményezni lehet a tanulmányok másik iskolában történő folytatásában való megállapodást. Álláspontunk szerint a fentiekben leírt „motozásnak”, illetve „egészségügyi vizsgálatnak” az alkalmazására csak jogszabályban meghatározott szervek által, jogszabályban meghatározott eljárás keretében kerülhet sor. Erre az igazgatónak és az igazgató által megbízott személynek a szülő beleegyezése esetén sincs joga, az intézkedések alkalmazásával az igazgató, illetve az általa megbízott személy bűncselekményt is megvalósíthat. Az igazgatónak vagy a megbízott személynek csupán a megfelelő – fegyelmi,

¹ A közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény.

szabálysértési vagy büntető – eljárás kezdeményezésére van lehetősége, amelyek közül egyes eljárásokban a jogszabályban arra feljogosított szervek alkalmazhatnak ilyen jellegű intézkedéseket. A fentiekre tekintettel a házirend idézett rendelkezései, az ott meghatározott intézkedések esetleges alkalmazása sérti a tanuló jogait, annak tűrésére a tanulót kötelezni nem lehet, megtagadása nem járhat hátrányos következménnyel. Amennyiben a jogszabályoknak megfelelő, a fenti intézkedéseket mellőző fegyelmi eljárás során a tanuló fegyelmi felelősségét megállapítják, a közoktatási törvény 76. § (2) bekezdésében meghatározott fegyelmi büntetések alkalmazhatók, más szankcióval a tanuló nem sújtható. Mivel a házirendben büntetés jelleggel szabályozott, „a tanulmányok másik iskolában történő folytatásában való megállapodás kezdeményezése” büntetés nem szerepel a törvényben, annak alkalmazására fegyelmi eljárást követően sem kerülhet sor. (K-OJOG-114/2001.)

Számos ügyünkben vizsgáltuk a pedagógusok, illetve a tanulók személyes adatok védelméhez fűződő jogának érvényesülését, például iskolai honlapok elkészítésével kapcsolatban.

Egy pedagógust kérésére tájékoztattunk arról, hogy milyen jogszabályi rendelkezések vonatkoznak a pedagógusok és a tanulók személyes adatainak az iskola honlapján való feltüntetésére. A közalkalmazottak jogállásáról szóló törvény 3. §-a és 83/B. § (2) bekezdése értelmében a közalkalmazottként foglalkoztatott pedagógus neve, beosztása, a besorolására vonatkozó adat, továbbá munkáltatójának megnevezése a pedagógus előzetes tudta és beleegyezése nélkül nyilvánosságra hozható. A közalkalmazottként foglalkoztatott pedagógusok egyéb személyes adatai – beleértve fényképeket is –, valamint a nem közalkalmazottként foglalkoztatott pedagógusok és a tanulók valamennyi személyes adata – az adatvédelmi törvény 3. § (3) bekezdése értelmében – csak az érintett hozzájárulása esetén hozható nyilvánosságra. A hozzájárulás kérése esetén pontosan meg kell jelölni az adatkezelés célját, és attól eltérő célból az adatokat nem lehet kezelni. A hozzájárulásnak önkéntesnek kell lennie, és az a későbbiekben bármikor visszavonható, ilyen esetben a hozzájárulását visszavonó személy adatait törölni kell. A cselekvőképtelen személy helyett a hozzájárulást törvényes képviselője adhatja meg, korlátozottan cselekvőképes személy hozzájárulásához pedig törvényes képviselőjének beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása szükséges. A gyakorlatban ez általában azt jelenti, hogy a 14. életévüket be nem töltött tanulók helyett szüleik adhatják meg a hozzájárulást, a 14-18 éves diákok hozzájárulásához pedig szükséges szüleik jóváhagyása. (K-OJOG-93/2001.)

Az oktatási szereplők információs önrendelkezési jogával kapcsolatos ügyeink egy része az oktatással összefüggő országos adatkezeléseket érintett.

Az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont (OKÉV) főigazgatójának kérésére megvizsgáltuk a 2001/2002. tanévre vonatkozó középiskolai felvétellel kapcsolatos azon „minta adatlap” tartalmát, amelyben a felvételi központ tájékoztatja az oktatási intézményeket a felvételt nyert tanulókról. Az adatlap „OKÉV státusz” megjelöléssel arról is tájékoztatni kívánta a középiskolát, hogy a tanuló felvételt nyert-e más intézménybe („M”), illetve hogy az általa megjelölt intézmények egyikébe sem nyert felvételt („N”). A főigazgató arról kérte állásfoglalásunkat, hogy ezek a megjelölések sértik-e a tanulói, illetve a személyiségi jogokat. Megállapítottuk, hogy az adatvédelmi törvény 5. § (2) bekezdése

értelmében csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas, és csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig. Mivel a fent megjelölt „OKÉV státusz” adatlapon való szerepeltetése nem szükséges ahhoz, hogy a középiskola értesüljön arról, mely tanulók jelentkezését fogadta el, ezen adatok továbbítása nem felel meg a célhoz kötöttség elvének, és ezért sérti a tanulók személyes adatok védelméhez fűződő jogát.

(K-OJOG-217/2001.)

Hivatalunk tudomására jutott, hogy az Oktatási Minisztérium a tanulók fizikai állapotára vonatkozó adatok továbbítására hívta fel a nevelési-oktatási intézmények vezetőit. Megállapítottuk, hogy a minisztérium olyan adatlap kitöltését és továbbítását írta elő az intézmények számára, amely a fizikai állapotra vonatkozó adatokat összekapcsolta a tanulók nevével, illetve születési dátumával. A közoktatási törvény 41. § (5) bekezdése alapján a nevelési-oktatási intézményeknek joga és kötelezettsége, hogy évente két alkalommal gondoskodjon a tanulók fizikai állapotának méréséről. Ennek során kezelheti a tanulók ezzel kapcsolatos személyes adatait. E személyes adatok – amelyek közül több a tanulók egészségi állapotára vonatkozó különleges adat – továbbítására az adatvédelmi törvény 3. §-ának szabályai szerint kerülhet sor. Ennek értelmében személyes adat akkor kezelhető, ha azt törvény, továbbá különleges adatnak nem minősülő személyes adatok esetén törvény felhatalmazása alapján önkormányzati rendelet elrendeli, ennek hiányában pedig akkor, ha ahhoz az érintett (tanuló, illetve szükség esetén törvényes képviselője) – különleges adatok esetében írásban – hozzájárul. A törvényi feltételek hiányában a tanulók fizikai állapotára vonatkozó adatok csak anonimizált formában továbbíthatók. A fentiekre tekintettel azzal a kezdeményezéssel fordultunk az oktatási miniszterhez, hogy a tanulók fizikai állapotára vonatkozó adatokat tartalmazó lapokon ne szerepeljenek a tanulók nevére és születési dátumára vonatkozó személyes adatok. A miniszter válasza szerint a vizsgált adatlap nem kerül továbbításra, az iskolák által továbbított adatlapon pedig csak az összesített – személyes adatokat nem tartalmazó – eredmények szerepelnek. Ez utóbbi adatlap az iskolák számára megküldött első levélből kimaradt, ez okozhatta a félreértést, ám ezt pótlólag megküldték. (K-OJOG-69/2001.)